

ЊЕГОШЕВА КОСМОГОНИЈА

„Земља стење
а небеса ћуте“
(Његош)

РАДОСЛАВ МИЛОШЕВИЋ

Ванредни професор (у пензији)
Катедра за математику и физику, Алексе Шантића 1, Пале
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево
E-mail: radoslav_milosevic@yahoo.com

Резиме: Представљам рад о Његошевој космогонији као поетику природне филозофије са посебним освртом на његов религиозно-филозофски спијев „Луча микрокозма“. Након увода наводимо кратко биографију великог српског пјесника Петра Другог Петровића Његоша, јер је његово дијело „С животом скопчано“. Затим ћемо поћи од његових посвета својим узорима који су пресудно утицали на његов поглед на свијет и на основе његове космогоније „гдје но људско допире познање“.

Његошева надградња кроз стваралачки рад и самообразовање формирала је његову монотеистичку космогонију. Међутим, Његошева пјесничка космогонија се несагледиво артикулисала у ненадмашном дјелу „Луча микрокозма“ кроз шест пјевања по моделу шест дана стварања свијета.

„Небеска поља“ Његошеве „Луче микрокозме“ имају дубоке коријене у мултидисциплинарним теоријама о геосцентричном и хелиоцентричном систему Васељене.

Његош је још у „Горском вијенцу“ најавио своје космичко виђење да „Земља стење а небеса ћуте“. У зрелије стваралачко доба Његош је у „Лучи микрокозми“ проговорио „на сав глас“. Он уводи модел пет покретних и шест непокретних небеса, односно „небеских поља“ гдје се одвија „борба непрестана“ док на седмом небу управља Демјијург свијета и вијека као у Платоновом дјелу „Душа свега“. Код Његоша Платонов претхришћански Демјијург стварања свијета је Бог који столује на том непокретном седмом небу. Његошев модел космичког реда ствари има упориште и у Птоломејевим епициклима геосцентричног система. Његошева космогонија је блиска и са књигом старозавјетног пророка Језекиља о хармонији Великог Божијег плана. Наиме, Језекиљ види Васељену као четири точка „христолитове боје“ који се вјечно крећу један у другом. Само творац свега

видљивог и невидљивог, тј. Бог, ту, хармонију не поремети чак и због наших гријехова.

Његош своју космогонију ослања и на „Откровење“ апостола и еванђелисте Јована гдје само звијер или човјек може да поремети кретање у Васељени. Тада ће се изнад наших глава небо, попут књиге, затворити, а ми ћемо утонати у вјечну таму. Слично и Његош у „Лучи микрокозми“ прати „непрестану борбу“ између добра и зла под вођством небеских сила – Бога и Сатане.

На крају овог рада ћемо умјесто закључка укратко образложити историјску и научну оправданост Његошеве космогоније уопште, а не само кроз дјело „Луча микрокозма“.

Кључне ријечи: Астрономија у књижевности, Његош, космогонија, „небеска поља“, „Луча микрокозма“

1. КРАТКА БИОГРАФИЈА

Петар Петровић Његош родио се 1813. године на Његушима, у Црној Гори, гдје је провео дјетињство чувајући стоку по пашњацима у свом селу и на Ловћену.

Његов стриц Петар I, владика црногорски, одредио га је себи за насљедника, па га је послао у Топлу да се школује код учитеља Троповића. Учитељ му је био и тада најпознатији, и у Европи чувени српски пјесник Сима Милутиновић Сарајлија, који је дјечака и увео у свијет поезије. Након смрти Петра I завладичио се, а истовремено промијенио свјетовно име Раде (Радивој) у црквено Петар II, којем је по традицији своје куће додао још и Његош.

Као владика и господар црногорски имао је значајних подухвата. Завео је ред у Црној Гори, увео сенат као облик управе и перјанике као неку врсту личне и државне полиције. Као војсковођа није имао успјеха: безуспјешно је нападао Подгорицу (данашњи Титоград), а изгубио је и два острва на Скадарском језеру. Основао је прву школу у Црној Гори и из Русије набавио штампарију, у којој је тискао први црногорски алманах *Грлицу*, прво своје пјесничко дјело *Пустињак цетињски*, драму *Дика црногорска* Симе Милутиновића Сарајлије и Вукове *Народне српске пословице*. На Цетињу су неко вријеме живјели Милутиновићи, историчар Милорад Медаковић, Врчевић, а повремено су долазили Вук, Матија Бан и неки други српски и страни писци, те је тако то мало мјесто било значајни културни и издавачки центар на југу наше земље.

Његош је у неколико наврата путовао у Русију, Аустрију и Италију, па су та путовања имала значајног утицаја на његов пјеснички рад. Бавио се превођењем са руског и француског језика, скупљао је народне пјесме, које је објавио у збирци *Српско огледало*. Најважнија су му дјела *Луча микрокозма* (1845), *Горски вијенац* (1847) и *Лажни цар Шћепан Мали* (1851).

Умро је на Цетињу 1851. године.

2. УВОД

Његошева генијалност је вишедимензионална. Два вијека смо га пратили највише једнолинијски као књижевника. Друга димензија је Његошева религија коју је у раван оставио истоименом студијом Св. отац Николај Велимировић. Ако се дода и ова трећа димензија у покушају као Његошева космогонија, онда се добија непрегледни тродимензионални простор Његошове визије. То је метрички простор Његошевог, у времену преко два вијека земаљског и небеског живота. Митрополит Амфилофије га с правом назива „ловћенски тајновидац“ јер и сада моћни „удар нађе искру у камену“ и без њега би у кам очајала. Без сумње, Његошев геније ће убудуће попримити вишедимензионалне размјере јер његова „вјечна зубља вјечне помрчине, нит догори нити свјетлост губи“.

Интуиција о постанку „мирова“ тј, свјетова носила је младог Његоша на крилима Пегаса, јер

„чим соколу прво перје никне,
он већ своје размеће гнијездо
грабећ' сламку једну и по једну
с њом пут неба бјежи цијучући“.

(Његош, Горски вијенац)

Својим школовањем он упознаје суштину проблема космогоније из књига античког доба. Остатке примитивне космогоније политеизма ка монотеизму упознаје још у раном дјетињству у родним Његушима, Топлој и на Цетињу. Нама је недокучиво да ли је Његош дотакао елементе вавилонске и египатске космогоније.

Поуздано је добро савладао „постање свијета“ из Светог писма и да је текст о „Постању“ учио наизуст не улазећи у ненаучност догме о „Постању“. Касније је савладао „Постање“ са историјског становишта што треба разликовати теорије о „Постању“ из наука у вијековима послје Његошевог живота до наших дана.

Беспредметно би му било спочитавати да није био довољно упућен у прве материјалистичке космогоније.

Ради бољег увида у основе Његошове космогоније, потребно је навести текст о „Постању“ из Мојсијевог петокњижја:

Како је његово дјело „с животом скопчано“ ми ћемо се усмјерити на Његошеву космогонију која је поетски надахнута. Можемо са сигурношћу приговорити бројним књижевним досадашњим критикама да је Његошева космогонија недовољно религиозна те да је чак антирелигиозна а то више говори о њима и њиховом незнању о Његошевим спознајама из природне филозофије. Његошева религија је и теолошка и телеолошка. Његошева поетика је дубоко филозофска, надрелигиозна и спада у домene метанауке, тј науке над наукама. Ту не помаже ни наше филозофско сазнање, ни наша

научна спознаја, ни наша теорија истине без Бога. Наш резиду нема лимес до краја созерцанија „ловћенског тајновица“.

Његош кроз простор и вријеме ће пратити нова откривења до ловћенских висина „гдјено оро гнијездо врх тимора вије, јер слободе у равници није“.

Ми ћемо се посебно осврнути на основе Његошеве космогоније кроз његово дјетињство и школовање. Посебно ћемо навести монотеистичку Његошеву космогонију. Више ћемо се задржати на „небесна поља“ Његошеве „Луче микрокозме“. На крају ћемо покушати истаћи историјску и научну оправданост Његошеве космогоније у нади да ће ове наше покушаје наставити млађи истраживачи Његошевог дјела и његовог погледа на свијет.

3. ТЕОЛОШКЕ И ТЕЛЕОЛОШКЕ ОСНОВЕ ЊЕГОШЕВЕ КОСМОГОНИЈЕ

За Његоша је теологија била творевина и надахнутих пјесника Хомера, Орфеја и Хесиода али је и наука о Богу као творцу небеских дарова. Теологија му је и наука о Божијој свеприсутности као сушаству и дјелању против зла на земљи. Разликовао је и природну од откривене теологије. Прва му произилази из „природне свјетлости људског ума“, а друга му је само божанска ријеч објављена у Старом и Новом завјету. Наравно, као владици је светоотачка теологија проистекла из учења отаца цркве.

Око стотину година прије Његоша је теологија „дио природне филозофије“ као код Руђера Бошковића и што је Његош засигурно био упућен и информисан, али и прије тога Његош је схватио од грчких филозофа да је NOUS (УМ) ентелекија тј. покретач и узрок свега постојећег. Његош је беживотну Лајбницову монаду замијенио са „Лучом микрокозмом“ као весељенску искру у човјеку.

Полазне ставове космогоније Његош је научио од својих родитеља у раном дјетињству учећи Молитву Господњу наизуст:

„Оче наш који јеси на небесима да се свети име Твоје, да буде царство Твоје, да буде воља Твоја и на земљи као и на небу;...“

Одлазећи на свете литургије, често је понављао за свештеником „Симбол вјере“ напамет: „Вјерујем у једнога Бога, Оца Сведржитеља, *творца неба и земље* и свега видљивог и невидљивог...“

Његош је од свог првог учитеља јеромонаха Јосифа Троповича научио старе космогоније о почетку свијета. Било би добро да пренесемо у цјелини то учење истичући оне дијелове који се односе на космогонију.

Текст „Постања“ из Светог писма је пресудно утицао на формирање теолошке основе Његошеве космогоније још у његовој раној младости.

Да бисмо лакше пратили наше проучавање „Постања“, било би добро да пренесемо у цјелини његове праве одјељке који се посебно односе на космогонију*:

1. „У почетку“—каже се у „Постању“ - „Бог створи *небо и земљу*.

2. А земља бјеше без обличја и пуста, и бјеше тама над безданом, и дух божији дизаше се над водом¹.

3. И рече Бог: нека буде свјетлост. И би *свјетлост*.

4. И видје Бог да је свјетлост добра; и растави Бог свјетлост од таме.

5. И свјетлост назва Бог дан, а таму назва ноћ. *И би вече и би јутро*, дан први.

6. Потом рече Бог: *нек буде свод* посред воде, да раставља воду од воде.

7. И створи Бог свод, и растави воду под сводом од воде над сводом; и би тако.

8. А *свод назва* Бог *небо*. И би вече и би јутро, дан други.

9. Потом рече Бог: нека се сабере вода што је под небом на једно мјесто, и нека се покаже сухо. И би тако.

10. И *сухо назва* Бог *земља*, а зборишта водена назва мора; и видје Бог да је добро.

11. Опет рече Бог: нека пусти земља са себе *траву*, *биље* што носи сјеме, и *дрво* које рађа род по својим врстама, у којем ће бити сјеме његово на земљи. И би тако

12. И пусти земља из себе траву, биље што носи сјеме, и дрво које рађа род у којем је сјеме његово по његовијем врстама. И видје Бог да је добро.

13. И би вече и би јутро, дан трећи.

14. Потом рече Бог: *нека буде видјела на своду* небеском, да дијеле дан и ноћ, да буду знаци временима и данима и годинама.

15. И нека свијетле на своду небеском, *да обасјавају земљу*. И би тако.

16. И створи Бог два видјела велика: *видјело веће* да управља даном, и *видјело мање* да управља ноћу, и *звијезде*.

17. И постави их Бог на своду небеском да обасјавају земљу.

18. И да управљају даном и ноћу, и *да дијеле свјетлост од таме*. И видје Бог да је добро.

19. И би вече и би јутро, дан четврти.

Ненаучност „Постања“ од стране старогрчких филозофа (епикурејаца) и прве материјалистичке космогонијске теорије биле су повод за накнадно потискивање Мојсијево приче о постанку свијета, о чему је Његош био информисан у зрелијим годинама.

¹ Неки желе да у тој реченици виде потврду првобитног *постојања хаоса који је Бог само уредио*. Извјесно је да су у почетку први писци „Постања“, под утицајем Вавилоњана и Египћана, претпостављали *да је постојао почетни хаос*; али је прилично брзо затим становиште о божијој свемоћи учинило да се најприје само уведе, а потом и преовлада супротно тумачење, и тада је додата прва реченица: данас се ни у једној од религија заснованих на „Библији“ не представља стварање свијета које полази од неког хаоса; за Јевреје, као и за католике, протестанте и православне Бог је створио свијет из ничег.

Не желећи да тај текст анализирамо ријеч по ријеч, можемо, просто, читајући га да извучемо извјесне закључке који се односе на научно знање оних који су га писали.

1. *Земља је у центру васионе.* Она је прва била створена и око ње је Бог распоредио остала васионска тијела. Земља је дакле непокретна, не обрће се око саме себе; напротив, Сунце кружи око ње.

2. Раздвајање дана и ноћи извршено је првог Божијег радног дана, док су се Сунце и Мјесец појавили тек четвртог дана. Према томе, *дан је појава која се десила независно од Сунца.*

Другим ријечима, Сунце није узрок дана, оно се показује у току дана у коме на неки начин „предсједава“ и ту додаје свој сопствени сјај. За Његоша је то било метафизичко питање.

Иначе, мало даље у „Библији“ Вјечни је, да би му показао да не зна каква је чуда природе он, Вјечни, створио, пун поноса питао Јова²:

„Јеси ли свога вијека заповиједио јутру, показао зори мјесто њезино,
Да се ухвати Земљи за крајеве, и да се растјерају са ње безбожници...“

Према томе, Божја изјава је формална и само потврђује оно што пише у „Постању“. То сам Бог, а не Сунце, управља појавом зоре и ова се свугдје на Земљиној површини јавља у исто вријеме: то је веома лако објаснити ако се претпостави да Земља није лоптаста, већ равна.

У том истом чудном разговору Бог прецизира такође – и то је врло интересантно узгред забиљежити, да **Земља није усамљена у простору**, већ да има свој ослонац:

“Гдје си ти био кад ја оснивах Земљу? Кажи ако си разуман.

Ко јој је одредио мјере? Знаш ли? Или ко је растегао уже преко ње?

На чем су подножја њезина углављена? Или ко јој је метнуо камен угаони кад пјеваху заједно звијезде јутарње“?

3. *Облаци не настају услијед испаравања воде која се налази на површини Земље, већ се налазе у некаквом „небеском рецептијенту“ који се назива звјезданим простором.* То је посљедица раздвајања које је Бог другог дана извршио између воде на Земљи и воде на небу.

4. *Тек послије стварања Земље*, послије стварања дана и ноћи, звјезданог простора и воде на Земљи, чак и послије стварања биљака, *Бог је створио Сунце, Мјесец и звијезде.*

Што се овог посљедњег тиче, неки браниоци религије жељели су да се послуже одјељком 6 из „Књиге о Јову“, који смо малочас навели, да би покушали да „поправе“ „Постање“. Овим помало очајничким покушајем може се постићи само то да се подвуку противрјечности у разним текстовима у „Библији“ који се односе на стварање свијета, текстовима који се, очигледно, надовезују на нешто различите космогонијске традиције. Те противрјечности појављују се већ у 2. глави „Постања“ у којој се, почев од

² „Књига о Јову („Стари Завјет“ у преводу Ђ. Даничића)

четвртог одјелка, излаже друга верзија стварања свијета. У овој верзији, гдје космогонија у ужем смслу заузима мало мјеста, али гдје се у свим појединостима износи прича о Адаму, човјек је створен *прије* биљака и животиња, док је у 1. глави био створен *послије* њих; између осталог, он чини и први гријех, док у 1. глави о томе нема ниједне ријечи.

Хебрејски свештеници, који су упоредо преписивали разне легенде не бринући се за њихова тако уочљива размимоилажења, објелоданили су и свој потпуни недостатак научног духа.

Ове догме о космогонији су њено основно полазиште и представља вјеру у истинитост учења којег је црква прогласила за божанско откровење и чија се истинитост не доводи у питање.

Још у раној младости Његош се припрема за владичански позив како би наслиједио свога стрица Петра Првог Његоша. Почиње интезивно читање књига из богате Цетињске библиотеке. Прва главна књига му је Свето писмо, односно Библија са Старим и Новим завјетом. Диви се књигама пророка и Јовановом Откровењу. Није му промакла ни књига пророка Језекиља из које га посебно инспирише космичка слика о Великом Божијем плану хармоничног кретања тијела у Васељени, тј. небеских тијела. Ту је Језекиљево учење ближе хелиоцентричном него геоцентричном систему. „Обличјем и направом бијаху точкови као боје хрисолитове и сва четири бијаху једнака, један точак у другом“. Није ли то кретање небеских тијела око своје осе и његово кретање око своје главне звијезде која се окреће око своје осе и путује око друге веће звијезде. Зар ово виђење пророка Језекиља није у складу са савременим научним погледом из астрономије о кретању небеских тијела Сунчевог система и ван њега.

Младом Његошу то није било непознато о хармонијском домостроју Васељене. То потврђује и Јованово Откровење: „Овдје је мудрост. Ко има ум, нека израчуна број звијери а то је број човјеков шест стотина и шездесет и шест“. Ако се тај број наруши, склопиће се небо као књига над нашим главама, а ми ћемо утонути у вјечну таму. Тај број је приближан броју $2 \square \square$ 6,66 у тадашњем теолошком и телеолошком тумачењу. Он представља приближно кружно кретање небеских тијела. Ако то наруши човјек својим неодговорним понашањем или звијер, што је алузија на вријеме по виђењу апостола и јеванђелиста Јована Богослова. Његош је то примао као апостолско упозорење као опасност хармонији Васељене.

4. ЊЕГОШЕВА МОНОТЕИСТИЧКА КОСМОГОНИЈА

Оквир Његошеве космогоније има упориште у хришћанској односно православној догматици. За њега Бог није предмет култа, већ је створитељ макрокосмоса и микрокосмоса, односно створитељ свемира и човјека. Под утицајем платонизма хришћанство је развило теологију о свеприсутности Бога. Његошу је сигурно било познато да постоји осликана икона

старогрчког филозофа Платона у Цркви Богородице Љевишке у Призрену са свитком на коме пише:

„У неко време хоће сићи на земљу: реч да оживи пут“. А то је најавна доласка Месије, сина Божијег Исуса Христа. Свакако, Његош је Исуса према Новом завјету, прихватио да је он једнородни Божији син који се по вјеровању оваплотио у човјека и који је мученички разапет да би човјечанство разријешио прародитељског гријеха.

Свети Дух је треће лице Божије. За Његоша Свети Дух је сила којом Отац надахнује Сина. Као надахнуће Свети Дух има све божанске особине Свемогућег јер је творац и свезнајући је, свеприсутан, вјечан, промишља и твори чуда, те који је говорио кроз пророке, као утјешитељ и заштитник.

Небеска бестјелесна бића су анђели и дио су теолошке Његошеве космогоније. Анђеоло је натприродно биће које је присутно у свим ситуацијама. Он је небески гласник, вјесник. Поред добрих, појављују се и зли анђели које предводи Сатана. Анђели су створени прије ичега другог. Они су по природи Божији духови и хитропокретни умови. По потреби носе пламени огањ, имају слободну вољу да сами одлучују по благодети Божијој. Бесмртни су и разликују се по слави, достојанству и служби. Анђели су створени вишим од људи и немају тјелесних страсти. Они су етерна „ваздушаста“ бића. Њихова природа је истанчана и сродна је људској души. По Божијој промисли и потребију Божијем могу добити обличје човјека, облака или огњеног односно свјетлосног стуба. Они код Бога заступају људе и људима доносе Божије дарове према заслугама.

Да би боље разумјели Његошеву теолошку космогонију, незаобилазна је и улога Сатане. Сатана је божији издајник и један је од злих анђела који искушава човјека као у Књизи о Јову. Представа о Сатани је као о побуњеном, палом анђелу и господару пакла. Сатана је вођа сила зла и узрок је свих опачина па и смрти у свијету. Он је оличење сваког зла у нама и око нас. Зашто је вјера и вјеровање иза Његоша обећање које се мора испунити. Вјера је посебан осјећај страхопоштовања и дивљења, али и љубав према ближњима. Код Његоша вјера је обликована сопственом свијешћу и егзистенцијално у оквиру заједништва са својим родом, са својим прецима и савременицима. Међутим, религија је у првом реду јасно и строго разликовање светог од профаног. И Његош је надрелигиозан јер му је религија општа теорија овога свијета, а његово енциклопедијско знање и духовно те стваралачко и пјесничко упориште у којој се фантастично остварио као „ловћенски тајновидац“.

Сва Његошева политика је молитва и обраћање Богу као поетскокосмогонијско надахнуће у коме је духовно начело молитва за човјека и тајанствени је непосредни додир са Богом. За њега је Бог „творитељ поезије“ тј. хармоније макро и микрокосмоса. Бити у молитвеном стању могуће је у свим земаљским и небеским околностима, али најузвишеније је тражити молитву у самоћи стваралачког чина. Као у грчу

Његош је своју „Лучу микрокозму“ стварао за вријеме Великог поста и то четири седмице пред Васкрс.

Његош је васпитаван и образован по моделу спартанске школе, често под ведрим небом, под руководством Сима Милутиновића Сарајлије. Имали су посебан тип строгог војничког васпитања, уз систематско-физичко напрезање уз традиционалне племенске вјештине у тадашњој српској Црној Гори коју су тим поводом звали Српска Спарта. Физички напори су прекидани пјевањем јуначких епских пјесама уз гусле и народна кола. Морално васпитање састојало се у развијању борбеног духа по принципима чојства и јунаштва. То спартанско васпитање је било строго аскетског типа. За разлику од старих Спартанаца, Његош је учио у тој школи умјетност, пјесништво, филозофију древних народа антике, хуманизма и ренесансе све до просвјетитељства нашег и европског. У таквој перипатетичкој школи упознали су и вјечити календар у српском народу са елементима астрологије, астрономије односно космогоније код усменог народног предања. По звијездама и другим знацима су се учили оријентацији и предвиђању појава и догађаја од небеских феномена на земљи и окружењу. Његош је полиглота и сматрало се да је најобразованији и најначитанији човјек у свом времену. Поред црквених и богослужбених књига читао је књиге староставне као Дечанске хрисовуље, Барске родословце. Књиге у Топлој, Цетињу те Которске архиве је проучавао а читао је и *Љетопис попа Дукљанина*. Трагао је да нађе и *Требињски љетопис* који помиње Дукљанин. У Кијеву је тражио узалуд књигу *Жар птица* и књигу *Јасна* које су читане приликом првог крштења Срба и Руса.

На својим путовањима није само обилазио библиотеке већ их је користио позајмљујући књиге у Напуљу, Риму, Венецији, Трсту и Бечу. О томе свједочи и његов пратилац познати писац тога времена Љубомир Ненадовић у свом путопису „Писма из Италије“. Интересовао се за савремене гласове теорије о постанку свијета као и за дијела Микеланђела и Леонарда да Винчија. Слушао је и читао теорије Коперника, Руђера Бошковића и све што му је долазило до руке.

Поред својих теолошких увјерења нису му били страни телеолошки ставови из нејеретичких књига из многих архива. Он је строго разликовао јерес од научних тврђења који имају филозофске претпоставке са доступним критичким преиспитивањем. Своје раније теолошко созерцаније о космогонији проширио је и ка научном погледу на свијет. Његош је увјерен у хармонију и усклађеност микрокосмоса, макрокосмоса и човјека у коме влада ред и поредак. То је, прије свега, свијест у смислу васионског поретка небеских тијела. За Његоша тај свијет је свемир у коме је небо и земља заједно, но поред небеских тијела укључује и енергију простора. Земља је парче неба, а небо крије безброј мирова тј. свијетова видљивих и невидљивих. Свјетлост је један од основних облика кретања које потиче од Сунца за нас на Земљи, али и од далеких звијезда из бескраја.

За Његоша је човјек луча тог макрокосмоса и носилац је божанског дара у себи те има највише мјесто у васељени уз Бога. Земља је човјеков космички завичај. Ако је „Горски вијенац“ епопеја о слободи настао из главе цијелог народа, онда је „Луча микрокозма“ поема из срца и логоса са мирисом душе. То је Његошева пјесничка космогонија о човјековом бићу и битку до коначног спасења мобилишући све земаљске и небеске силе славећи побједу добра над злом.

Сад ћемо се подробније осврнути на пјесничку космогонију његове „Луче микрокозме“ од настанка дјела са шест пјевања који је по моделу шест дана стварања свијета у нади да ће вјечност замјенити смрт јер долази ново небо и нова земља.

5. ЊЕГОШЕВА ПЈЕСНИЧКА КОСМОГОНИЈА У ДЈЕЛУ „ЛУЧА МИКРОКОЗМА“

Његошева пјесничка космогонија се експлицитно испољила као поетика природне филозофије у спјеву „Луча микрокозма“. У уводном дијелу се говори о постанку тог дјела па прилаже посвете својим узорима а посебно Сими Милутиновићу Сарајлији. Затим кроз свих шест пјевања овог филозофско-религиозног спјева наглашена је Његошева монотеистичка космогонија.

У наслову дјела „Луча Микрокозма“ најављује своју пјесничку космогонију.

Идеја, замисао, да је човјек микрокозам, свијет у маломе, мали свијет, присутна је у Лучи не само у наслову већ и свуда тамо гдје се човјек приказује као борба и јединство два принципа, духа и материје, добра и зла, који принципи, уз свјетлост и таму, имају и макрокосмичко значење. Идеја јединства малог и великог, али под руководством умног (божанског принципа) лијепо је изражена у 115-120. Ст. I пјевања:

Да, искра је свјетлост породила,
океан су капље саставиле;
свети творац велиčenством сјаје
у искрама како у сунцама,
у смртнима ка' у божествима
све му скупа свемогуће слави!

У Посвети својим узорима а посебно Сими Милутиновићу Сарајлији

Да, свагда ми драги наставниче,
српски пјеваче небом осијани,

(ст.1-2)

Његош је "Лучу" посветио пјеснику Сими Милутиновићу Сарајлији не само као своме васпитачу и учитељу уопште већ и зато што му је Милутиновић могао подстаћи и продубити интересовање за филозофско-религијска и космолошка питања, која су пјеснички обрађена баш у "Лучи". У својој пјесми "Спровод праху С. Милутиновића" Његош то са захвалношћу истиче:

Ти м'уведе поглед први у зрачнијем просторима,
У којим се звјезде тиће и шетају хорovima;

Лет душе у васиону, предствалање душе као „божије искре“, дјелића „вјечног бога“, величање, уздицање пјесничког позива и слично.

задатак је см'јешни људска судба,
људски живот сновиђење страшно!
човјек изгнат за врата чудествах,
.....
Он се сјећа прве своје славе,

(ст. 3-11)

У овим стиховима, дакле на самом почетку спјева, Његош указује на средишњу тему "Луче" и наговјештава основну алегоријску замисао око које се плете цио спјев.

У самој "Посвети" (ст. 187-190) Његош каже:

ад на мене са проклетством риче,
сва му гледам гадна позоришта;
ал'на судбу викати не смијем-
надежда ми вољом творца блиста!

У сваком случају, за ову замисао не може се категорички тврдити да је песимистичка.

Ова религијска замисао Његошева је сасвим у складу са његовим схватањем о односу душе и тијела, штавише, произилази из њега као из своје основе. Наиме, однос тјелесног-материјалног и душевног-духовног Његош схвата у "Лучи" идеалистички и дуалистички. За њега су то двије различите, па и супротне, појаве, и по поријеклу, и по природи, и по вриједности.

Пламен божанствени у ништавом храму,
Каква те је судба у њему зажегла?
Али си ти т'јелу вјечно мученије
Али т'јело теби времена тавница?

Питао се Његош дуалистички у познатој пјесми "Мисао", испјеваној скоро непосредно прије "Луче", 1844. године. Душа је бесмртна, свијетла искра божанског духа, а тијело њен „теготни оков физически“, „туђе бремене“, „ручак гада пузећега“ ("Луча" I, 95-100).

Његош је могао знати да је његова основна замисао у "Лучи" врло мало црквена. Зато није неосновано претпоставити да враћање библијској причи значи један свјестан уступак, диктован, вјероватно и практично-политичким разлозима.

Човјек бачен под облачну сферу –
прима л'овдје оба зачатија?
Је л'му овдје двострука колевка?
Је л'му земља творцем одређена
за наказу какву таинствену,
ал'награду бурну и времену,
.....
овог су у гробу кључеви.

(ст. 21-30)

Његош се овде пита, прво, да ли се и душа и тијело рађају на земљи или душа постоји и прије тјелесног рођења човјековог. Он, дакле, поставља питање на које црква има одређен одговор. Она, разумије се, има и одговор на питање о смислу човјекова живота на земљи, које Његош поставља у ст. 24-27.

Али са свим тим Његош очигледно није задовољан, већ скептички и агностички узвикује да ћемо одговоре добити тек после смрти („овога су у гробу кључеви“). Као излаз из тог скептицизма служи му замисао о преегзистенцији и о стварању земље као мјесту испаштања.

рад чега је творац сатворио:

(ст. 37)

Ипак, телеолошка и религијска нота у гледању на саму природну целину остаје у ст. 47-48.

Но времена питателница ми,
окићена цвијетним временом,
окруњена сунчаним зракама,
али власе цвијетне плетући,

(ст. 41-44)

Времена питателница је привремена хранитељка човјека, а то је природа.

Хитрост му је и лукавство дато
само теке да је член достојни
на земањски сајам несмислени;

.....
ум га опет бесмртнима равни!

(ст. 81-90)

Ријеч хитрост код Њеоша значи памет, довитљивост, бистрина, спретност, лукавство, превара.

У пјесми „Добродјетел“ Његош је о врлини пјевао:

Јошт да тебе није,
Чему би се човјек
Подобити мога?

.....
И без тебе би ли
Он мога носити
У правој смислу
Име тешко чојка?
Без теб'не би свјетлост,
Душа ум имала,
Већ би човјек био
Звијеру подобан.
Самовлацем кад постане њеним

Самовлаци на које је Његош мислио су вјероватно велики освајачи као Александар Македонски, који је умро млад, или Цезар, који је био убијен.

У чојка је један храм воздвигнут,
зла обитељ туге и жалости;

.....
најсретњи га из ништа стварају
Ради смртне тужне армоније.

(ст. 111 – 120)

Обитељ дословно значи стан, кућа. Могло би се мислити да Његош под „храмом“ који је „зла обитељ туге и жалости“ у човјеку подразумијева тешка религијско-метафизичка питања која је поставио у ранијим стиховима "Посвете".

и клапњање душе погребене.

(ст. 130)

Душа је „погребена“ тиме што је смјештена у материју, у тијело, које је за душу „теготни оков физически“, „ручак гада пузећега“ (I, 95, 100).

тајна чојку човјек је највиша!

(ст. 133)

Стих значи, прво, да је човјеку веома тешко да упозна другог човјека, да га разумије и схвати. Али, друго, стих може значити и то да ми тешко разумјевамо суштину људског бића уопште, човјеков положај у свијету, природу нашег духа.

Ако исток сунце св'јетло рађа,
ако биће ври у луче сјајне,
ако земља привиђење није,
душа људска јесте бесамртна,

(ст. 135-138)

Тежиште овога мјеста је стих 138 са тврдњом да је људска душа бесмртна.

твар ти слаба дјела не постиже,
само што се тобом восхићава.

(ст. 149-150)

Човјек (као слабо створење, „твар“ божија) не може довољно да схвати божија дјела, већ се само диви Богу.

Питагора, и ти Епикуре,
Зли тирјани душе бесамртне,
.....
Ви сте људско име унизили
и званије пред Богом човјека
једначећ га са бесловесношћу,
небу грабећ искру божествену,
с којега је скочила огњишта,
у скотско је селећи мртвило.

(ст. 151-160)

Питагора – стари грчки филозоф, живио вјероватно 571-497. г. пре. н. е. У филозофији Питагоре и његове школе карактеристична је „повезаност зачетка научног мишљења и фантазије, налик на религију и митологију“. У стиховима 151-160 Његош, као идеалиста који вјерује у више поријекло и бесмртност душе, осуђује истим ријечима и Питагору и Епикура, те тако убраја и Питагору у материјалисте.

Свемогућно светом тајном шапти
Само души пламена поете.

(ст. 169-170)

Пошто је у ст. 61-70 казао да га филозофско сазнање не може задовољити и порекао му вриједност и поузданост, Његош овдје истиче пјесничко-

интуитивно сазнање као највиши облик сазнања и придаје му мистички карактер.

Све дивоте неба и небесах,
.....
што је скупа ово свеколико
до општега оца поезија?

(ст. 171-176)

Ријеч *поезија* узима он (Његош) у њеном прастаром, првобитном значењу, које сретамо још код његовог учитеља Платона. Ту поезија не значи само пјесниковање, него стварање, чак створење. Тако су још и неки црквени оци именом поезија –означавали и космос уопште као створење божје. Код Платона ријеч пјесник (појегез) значи стваралац, зачетник, законодавац.

луча св'јетла руководитељ му,
дијалект му величество творца.

(ст. 179-180)

Луча св'јетла је највиши облик и напор човјековог ума, интуиција која пјесника води кроз одгонетање метафизичких и религијских питања.

Дијалект је „употријебљен у смислу појма акценат *пјесничког полета*, ритам; слободније објашњено: оно што даје јачину његовом (пјесниковом) изразу јесте осјећање величине божије“.

до вратах сам изника тартара,
ад на мене са проклетством риче,
сва му гледам гадна позоришта;

(ст.186-188)

Под *тартаром* и *адом* Његош врло вјероватно мисли не само на своје владарске невоље и тешкоће уопште већ одређено и на Турке, Турско царство.

Ја од тебе јоште много иштем:
да поставиш у пламтеће врсте,
пред очима Српства и Славјанства,
Обилића, Ђорђа и Душана,
и још кога српскога хероја:
да прогрмиш хулом страховитом
на Вујицу, Вука, Вукашина,
богомрске Српства отпаднике:

злоћа њима мрачи име Срба,
тартар им је наказа малена!

(ст. 191-200)

Ђорђе је Карађорђе,

Вујица је Вујица Вулићевић, од 1805. војвода у српском устанку. Био је Карађорђевићев кум и присталица, али је на захтјев кнеза Милоша наредио да Карађорђе убију 1817. године.

Вук - Вук Бранковић, великаш српски, зет кнеза Лазара. По народном предању, издао је у Косовској бици, што се историјским изворима не може потврдити.

Вукашин је од 1365. до 1371. краљ српски. Владао у Македонији. Погинуо у борбама код Черномена 1371. Потиснуо с власти цара Уроша, Душановог сина. Народно предање приписује му да га је и убио, што историјски није потврђено.

„Луча Микрокозма“ је Филозофско религиозни спјев. У шест пјевања из којег ћемо пратити Његошеву пјесничку космогонију.

ПРВО ПЈЕВАЊЕ

Тешко ли се у полет пуштати
на лађици крилах распетијех,
без кормила и без руковође,
у бескрајни океан воздушни.

(ст. 1-4)

Симбол лађе веома је стар и многозначан. Првобитно, у старим религијским представама, везан је за вјеровање у сељење, превозење душа после смрти на неко блажено острво или у ад. У античкој и каснијој литератури јавља се веома често да реторски означи било животни пут човјека, било тежину и карактер пјесничког подухвата и сл.

заштити ме штитом могућијем
од олујах корабљекру шнијех!

(ст. 14-15)

Под бродоломним („корабљекрушнијех“) олујама (и бурама, ст. 23) најприје се могу замишљати сметње у одгонетању метафизичко-религијских питања које проистичу из ограничености људске моћи сазнања, из везаности духа за тијело, за материју.

како плови морем к светилишту:

(ст. 20)

Светилиште је Бог, праизвор свјетлости, доброте, сазнања.

Бог убио ту беспутну силу

(ст. 27)

Беспутна сила је сатанска сила нереда, зла; сумње.

„Ја сам душе твоје помрачене
зрака сјајна огња бесмртнога:
мном се сјећаш шта си изгубио;
Бадава ти ватрени поете
стварају и кличу богиње:
ја једина мраке проницавам
и допирем на небесна врата.“

(ст. 34-40)

Стихови у којима се каже да је узалудно позивати се на богиње, то јесте музе, могли би се на први поглед, сматрати за противрјечне уздизању поезије као највишег облика сазнања.

из наручја мрачне владалице,

(ст. 62)

Мрачна владалица је тијело, материја; ограниченост сметње у сазнању, везаност за бриге свакодневног живота („метежа ништожнога“ – ст. 68).

да опширну видим колијевку
у којој се вјечност одњихала.

(ст. 71-71)

Опширна колијевка вјечности је Бог или божији пријесто (исто. и у II певању, ст. 121-123). Његош Бога ставља изнад вјечности.

ђе вјенчано биће с зачатијем,
Где све има свој почетак, извор.

(ст. 79)

Поведи ме у небесна поља,
да погледам блажено жилиште
ђе си и ти никла и живила,

(ст. 81-83)

У овим и сљедећим стиховима (до ст. 90) пјесник опет износи своју замисао о преегзистенцији душе.

већ теготни оков физически
збаци с себе, ослободи га се,
под туђијем не стењи бременом,
он је стручњак слаби и нејаки
за мах смртна само изникао,
он је ручак гада пузећега.

(ст. 95-100)

Мах смртна је мах смртога и може се узети у временском смислу па протумачити овако: тијело („теготни оков физически“) је слаби и нејаки струк који је изникао само за кратки тренутак човјековог живота на земљи.

Шест небесах коловитних пређем,
шест млјечнијех прелетим путовах,
вељу сферу играјућих шарах,
.....

Пет небесах неподвижних пређем.

(ст. 121-131)

Има шест покретних небеса, послије пет непокретних небеса – шесто је Божје небо, има шест млијечних путова; сам спјев подијељен је у шест пјевања и тек у шестом јавља се Спасилац (Христос).

и на десно круг полета сави

(ст. 148)

Десно се налази божански свијет свјетлости, истине, хармоније и добра, а лијево (ибид. Стих 282) је ад, свијет зла, Сатанино царство.

те ја паднем на бријег кристални

(ст. 153)

„Хајде за мном по зрачном бријегу

(ст. 211)

Према истраживањима М. Флашара, кристални и зрачни бријег представљају двије највише сфере материјалног космоса у складу са астрономским схватањима која су била на снази од античких времена па све до Коперника.

Чујем глас бесмртне музике
и небесну њену армонију

(ст. 156-157)

Према учењу старогрчких филозофа питагорејаца, разне небеске сфере производе, према својој величини и брзини, различите тонове, и ти тонови се сливају у хармонију сфера.

„сви свјетови без очих су мрачни“.

(ст. 168)

Не можемо претпоставити да Његош овдје субјективно-идеалистички мисли како свјетлост постоји само као осјет нашег чула вида, а да је свијет сам по себи неосвијетљен, мрачан, јер нам цио спјев показује да је Његош увјерен у објективну реалност свјетлости.

Сва бесмртна виде намјерења,
тражиш узрок твога паденија.

(ст. 201-202)

Ријеч намјерење Његош у свим осталим случајевима употребљава у значењу намјере, замисли.

„на њ је престол миросијатеља
те у свјетлост биће окупао“.

(ст. 224-225)

Ваља додати, међутим, да се појам бића код Његоша не може свести на човјека, већ га треба узимати и шире, у значење постојања уопште, свијета.

стопут више Земље од Урана;

(ст. 237)

Уран је планета коју је открио астроном Хершл 13. марта 1781. Један обртај око Сунца изврши за 84,02 године. Пречник му је четири пута већи од земљиног, а маса петнаест пута.

сва прелесна рађања Авроре

(ст. 270)

Аврора је Аурора, богиња зоре код старих Римљана (Еос у грчкој митологији). Претпостављали су је крилатом, како се диже из океана у кочијама које вуку бијели коњи, или са сјајним велом, како просипа росу и отвара врата Сунцу.

устрепета ка свештена птица
поћерата смртнијем крицима
нарушника мира воздушнога

(ст. 315 – 317)

Поређење душе са свештеном птицом типолошки је најближе поређењу из познатих дијелова "Илијаде", гдје Хомер приказује Хектора који уплашено бјежи пред Ахилом и пореди га са плашљивом голубицом на коју се, с продорним крицима, устремио соко.

ДРУГО ПЈЕВАЊЕ

на кристалну круну Чамалара,

(ст. 4)

Чамалар је Чомолхари, један од висова Хималаја, највише планине на свијету.

Мрачни владац ада неситога
и заточник из раја прогнани
да су могли, бесамртни дуси,
твога плана постић величество,
Ада име би вјечно остало
ништожношћу нијемом засуто

(ст. 37 – 42)

Његош ће у III пјевању, ст. 199-200, рећи да је само божански ум безграничан, односно да су сви остали умови ограничени.

како што је коло Сатурново

(ст. 79)

Сатурн је највећа планета послије Јупитера. Његова маса је 91 пут, а удаљеност од Сунца 9 и по пута већа него Земљина. Путању око Сунца опише за 29,45 година. Коло Сатурново је прстен око Сатурна, састављен из веома много ситних сателита, малих мјесеца.

Овде су се мрске мрачне силе
у комате грдне раздробиле
и из владе бића избјежале
у жалосно стање хладне смрти.

(ст. 131-134)

Под мрачним силама које су се раздробиле пред божијим пријестолом, може се мислити на Сатану и његову побуну.

вјечности је овде колијевка:
овде се је она окрунила
светом руком великога творца

.....
одавде ти судба, воља с умом
у једноме избијају кључу.

(ст. 123-140)

Дивни шатор бјеше преопширни
са високим својим идејама
вјешта рука творца украсила,
са блистањем сваке струке бојак.

(ст. 241-244)

Ту лећаше вјечност окруњена
.....
За њом време са великом хуком
.....
Неће ли је како ухватити
.....
али своје цијељи постић неће,

(ст. 246-258)

Ако вријеме не може да ухвати, сустигне вјечност, из тога излази да се оно у овим сликама узима у значењу искуствених, у природном догађају датих, ограничених периода, интервала доступних човјеку.

„Ту ти сједи и воде се напиј
са бистрога тога источника;
она ће ти управо открити
Страшну судбу твога паденија“!

(ст. 304-307)

Кад се „луча“ напије са „источника“ (извора), откриће јој се страшни узрок (судба) њеног пада из некадашњег чистог духовног, рајског стања.

ТРЕЋЕ ПЈЕВАЊЕ

„Ја сам један који стварат могу“

(ст. 45)

У овом стиху моћ стварања приписује се само Богу, односно пориче ма коме другом.

Колико сам ја посла имао,
док сам време отео мракама
из њинога ланца и тавнице

пуштио га да лети слободно
по опширној држави вјечности
и по царству свијетлога лица.

(ст. 55-60)

Из ових стихова произилази да Његош појам времена овдје везује за поредак, сређено догађање. Јер ако је Бог морао отимати вријеме мракама, изгледало би према томе да у царству мрака није било времена, односно да је било на неки начин мртво, па да је полетјело тек у царству свјетлости.

Ове грдне масе несмислене
покорне су мени вазда биле
и у своју мрачну колијевку
на сломјене своје коловрате
од вида ми стрмоглав скакале
но њенијем мртвијем правилом
чешће би се путах извлачиле,

(ст. 71 – 77)

Мртво правило по којем се масе несмислене чешће извлаче из мрачне колијевке би, према оваквој формулацији (ст 77 њенијем мртвијем правилом), припадало – колијевци.

којијема слијепо мртвило

(ст. 104)

Слијепо мртвило су хаотичне силе које држе заробљене свјетове.

и на њине небројне ликове
заждиће се жертва к твоме трону.

(ст. 108-109)

И на безбројним групама, скуповима свјетова утонулих у мрак прослављаће се Бог.

„ноћне масе и њезино лице“

(ст. 114)

Ноћне масе и лице ноћи.

„до предјелах нити за предјеле“,

(ст. 118)

До граница нити иза граница, тј. свуда.

„Ја сам – каже – сам по себе био.
Бит по себе већ ништа не може

јер је против закона природе
која печат мој на лице носи.“

(ст. 142-145)

Сам по себи бити је имати разлог, узрок и основ свог постојања у себи самом (нужно бити, бити апсолутан); бити прије свега другог. У овим стиховима се Богу приписује биће по себи, а природи је несамостално, ненужно, изведено постојање.

„Кораци су моји божаствени,
но ја могу то назват простором.“

(ст. 149-150)

У овим стиховима се појам простора, као раније појам времена, везује за процес непрестаног стварања.

„шар небеса престолодржнога
Најсјајнији је и највећи, зна се
средина је он простора свега.
Око њега колах небесијех
милиони воображам да су
.....
насијата кола са сунцима,
свако сунце предводи мирове
.....
.....
кола даља ближа обузимљу
ка шар већи што обузме мањи.“

(ст. 158-174)

Већ се из стихова 120-131- I пјевања види да је Његошева пјесничка слика васионе неспојива са старим геоцентричним схватањима свијета. Стихови 150-176. III пјевања јасно показују да Његош замишља васиону према савременом хелиоцентричком принципу.

Међу кола мећем растојање,
Ради славе божескога укуса.

(ст. 171-172)

Пошто је цијело мјесто од ст. 152-200 посвећено илустровању идеје неизмјерности, а вјероватно и бесконачности простора, то бисмо „божески вкус“ о којем се говори у ст. 172 могли одређено схватити као вкус, наклоност божију за бесконачност, јер она одговара Богу.

„Истина је, сви бесмртни дуси
да слободу права уживају,

свашто раде што је њима драго
по лакоме и светом правилу.“

(ст. 207-210)

Тврдња да „бесмртни дуси“ уживају „права слободну вољу, дата узгредно да би се објаснило зашто Сатана није дошао на састанак, има и принципијелан значај у Његошевој религиозно-етичкој концепцији.

јере би га мраке зацариле

(ст. 246)

Да би га хаос, хаотичне силе поставиле, изабрале за цара. У Црној Гори говори се мјесто да и јере.

и вјенча их светим магнетизмом
те погледом један другог држи?

(ст. 259-260)

Свети магнетизам је песничка слика силе узајамног привлачења, гравитације.

и његова непостојност лика

(ст. 278)

Непостојност лика је несталност, непостојаност анђела који припадају Адамовом табору, групи.

прекинути миродржни ланац
под мојијем привезани троном

(ст. 288-28)

Миродржни ланац је сила која држи космос у повезаној цјелини, гравитација, тежа.

Ах, пресвети, милостиви творче,
.....
Твој праведни гњијев застави
од вјечнога оног несретњика
.....
атом уђе у сунчану зраку
то ли неће у немирну душу
дако дођу к себи изгубници!

(ст. 311-320)

Ово мјесто могло би се тумачити на два начина. Прво, арханђели хоће, молећи Бога за милост, да извине Сатану за намјеравану побуну и кажу: опрости му, јер, ето, атом може да уђе и у чисти сунчани зрак, па га узмути, а камоли неће ући у немирну душу. Друго, могло би се узети да арханђели хоће да изразе наду како ће се Сатана поправити.

ЧЕТВРТО ПЈЕВАЊЕ

Већ је хитра Сатанина душа
мрачну тајну дивно разгледала
и у њу сам чисто разбрао
прошлу судбу гордијех небесах,

(ст. 71-74)

Мрачна тајна односи се на некакво првобитно стање и поредак у свијету, на које се Сатана позива.

Страшна судба првијех небесах,
о којој је помислит ужасно,
она даде смјелом грабитељу
случај згодан те простор завлада,
иприсвоји име свемогуће
својом вољом, својим согласијем.
Ово страшно падење небесах
начало му у тмине унесе,

(ст. 91-98)

Пропадање првијех небесах или првобитне уређености свијета, на коју се Сатана позива, прекрило је тамом првобитно стање или положај Бога (смјелог грабитеља).

Алззенк, Илзхуд и Алзавалг горди
Обенизрем и Јаобаз злобни,

(ст. 193-194)

Кад се чита остраг, добија се: Кнез зла, Дух зли, Глава зла, М(е)рзи небо За боја. За боја може да значи онај који је склон свађи, распри, боју.

ево Адам, ево Ноелопан
ево Разец и ево Аскела:

(ст. 201-202)

Наполеон, Цезар и Алекса(ндар Македонски), велики славољубиви освајачи и као такви присталице Сатанине.

Р. МИЛОШЕВИЋ

ПЕТО ПЈЕВАЊЕ

и пламена слава брана дигла

(ст. 93)

Црквеноруска ријеч бранниј значи ратни, ратнички. Дакле: ватрена ратна слава.

на наказу творца разгњевљена.

(ст. 104)

Наказа је казна. Адам је у сну видио Бога разгнијевљена и спремна да кажњава.

Вид фамиље числа великога,
кад се лиши свијетле надежде
и с гроба се ухилена враћа,
представљаху полци Адамови.

(ст. 147-150)

Адамова војска (пукови) била је тужна и беспомоћна као велика породица при повратку са погребца свог драгог члана.

Стикс је царство злочестива цара

(ст. 231)

Стикс је у грчкој митологији ријека која тече око подземног свијета, пакла. Милтон је у свом спјеву Изгубљени рај зове водом убиствене мржње.

Коцита ће плачевни валови

(ст. 241)

Коцит (Kokytos) је такође ријека у паклу, ријека плача и јадиковања.

а за њиме Флегетон и Менте

(ст. 244)

Флегетон је ријека у паклу и не сретамо је ни у грчкој митологији, ни код Дантеа у Божанственој комедији, ни код Милтона у Изгубљеном рају.

тамо тече тајни поток Лете
на њем страже кћери Горгонове
да прегнусни неба одметници
од струје му пријатне не вкусе

(ст. 247 – 250)

Лета је такође ријека подземног свијета.

тамо хидне страховите фиште
(ст. 288)

Хидре су водене аждаје

тамо мрске без броја ехидне
(ст. 291)

Ехидне су митолошка бића замишљана као полу змије полудјевојке или као стоглава чудовишта.

химере су тамо и дракони
(ст. 294)

Химера је митолошко биће, сприједа лав, остраг змија, а у средини коза. Бљује из уста ватру.

Дракони – змајеви.

дуг природе страшни да испуне;
(ст. 297)

Да искале своју злоћу на грешницима.

тамо лете ужасне фурије
(ст. 301)

Фурије су у митологији старих Римљана исто што и код Грка ериније, наиме: богиње освете, које пребивају у подземном свијету и муче грешнике.

међаве се хоре колачима
(ст. 315)

Међаве хуче и ковитлају се (витлају, играју у круговима).

смрт из своје превјечне гробнице
овај удар у њима пробуди!
(ст. 419-420)

Пошто је ријеч о „безднама засутим атомом“ (хаотичној праматерији), до којих свјетлост још није била дошла, па су због тога већ биле мртве, посљедице удара „моћне (божије) деснице“ (којој бездне одају славу) може бити само разбијање тога стања умртвљености а не неко поновно наступање смрти.

Док заурла Цербер из дубине
(ст.508)

Цербер (Kerberos) – пас који држи стражу на вратима пакла. У грчкој митологији представљен је са много глава.

ШЕСТО ПЈЕВАЊЕ

Безумнога овог језичества
нечисти ће престол представљати
на глибљивом једноме брежуљку,
којега ће гади и животна
непрестано по врху пузити,
да се биљем питају разнијем

(ст. 135-140)

Језичество је паганство, многобоштво.

Ја ћу слово моје возљубљено
у плот људску посље облачити

(ст. 146-147)

Слово је ријеч, оvdје је божанска ријеч коју Бог облачи у људску плот и шаље ради спасења људи, дакле Христос син божији.

Праматеро људскога племена,
отровнога дара те прихвати
купаћеш га горкијем сузама

(ст. 216-218)

Отровни дар који је Ева („прамати“) по наговору Сатане, змије, узела јесу плодови са забрањеног дрвета у рају.

прву браћу те су помиљела

(ст. 222)

Прва браћа су Каин и Авељ, дјеца Адама и Еве. Каин је убио Авеља из зависти.

гр'јех им диза море на горама,

(ст. 239)

У овом стиху мисли се на потоп.

О, невини синови природе
о, мудрости проста најсјајнија!
До рођења св'јета истинога,
ви пресретни поклонници сунца!

(ст. 251-254)

Његош овдје и у сљедећим стиховима уздиже обожавање сунца и свјетлости као највиши облик религије прије хришћанства („до рођења св'јета истинога“ тј. до појаве праве, духовне светлости, тј. Хришћанства).

Од твога су св'јетлога погледа
уплашена мраке ишчезнуле,

(ст. 274-275)

Као што је свјетлост симбол реда, добра, знања, просвијећености, тако су и мраке симбол хаоса, зла, незнања.

6. НЕБЕСНА ПОЉА ЊЕГОШЕВЕ „ЛУЧЕ МИКРОКОЗМЕ“

Његошева пјесничка космогонија се експлицитно испољила као поетика природне филозофије у спјеву „Луча микрокозма“. У уводном дијелу се говори о постанку тог дијела па прилаже посвете својим узорима, а посебно Сими Милутиновићу Сарајлији. Затим кроз свих 6 пјевања овог филозофско-религиозног спјева наглашена је Његошева монотеистичка космогонија.

У „Лучи микрокозми“ описана је борба између Бога и Сатане, а основна идеја је величање врховног ума и постављеног реда ствари у космосу. „Луча микрокозма“ представља комплексно и системско дјело Његошево. Она је системско дјело зато што у њој Његош пружа свој – не увијек јасан и не увијек досљедан – одговор на сва она питања која су постављали и рјешавали класични творци филозофских система. Први круг је човјек, други је свијет, а трећи је Бог.

У I пјевању, пјесник тражи од „бесмртне твари“ у себи (ст. 41) или од „искре божествене“, тј. од оног најдубљег и најпродорнијег дијела своје душе да се „отргне“ из „наручја мрачне владалице“ (од незнања, од везаности за свакодневне бриге, од чулних страсти и материје), те да га узнесе у један чист и савршен свијет, у „небесна поља“ (ст. 81), у „светилиште бића, ђе се рађају сунца и мирови“ (ст. 77-78) и гдје је сама бесмртна искра „никад живила“ (ст. 83).

Као што капља росе повуче сунчани зрак натраг ка извору из кога је потекао, тако се и „луча“ пјесникова уздиже ка оном небу на којем је праизвор свега, пролазећи прво шест покретних и пет непокретних небеса. Прије него што ће се уздићи у само врховно небо где је „светилиште бића“, „луча“ добија за вођу и чувара-анђела. То небо пјесникова машта слика као грандиозни ватромет и извор свјетлости ка којем (из „мрачнога њедра“) хрле сунца да се надоје свјетлошћу. Али „на лијевој страни“ анђео показује једну лопту (један „шар“) који пружа „црнокраке луче“ (ст. 284). То је ад, који има свога цара, Сатану. Послије ових призора, односно послје напора маште („воображенија“), душа пада у замор, па је анђео бодри да истраје у свом уздизању, подсећајући је да је „за небо створена“ (ст. 322), а да на земљи владају плач и тирјанство, док љепоте „теке лицем из глибине вире“.

У II пјевању „луча“ улази у сам „предјел небесни“, у „поља небесна“, или у рај, рајски врт. Све је ту „у правилност никло“ и распоређено, хармонија и слога владају у свим односима, анђели пјевају химне вјечите љубави. На средини рајске равни диже се брдо од рубина и брилијаната, на којем је пријесто Бога, „превјечнога цара“. Изнад пријестола окреће се сјајно божје коло из кога милијарде сунца „лију свјетлост у опширну сферу“ (ст. 150). Под том круном Бог се завјетовао да ће „гонити мраке“ и освијетлити „границе бића“. Уз то, пјесник слика и рајски шатор на којем се „блистају“ идеје.

Пошто се душа пјесникова нагледала рајских дивота, анђео је доводи до неког извора и предлаже јој да пије воде с њега, па ће јој се тада одмах открити зашто она не живи стално тамо, шта је узрок њеног пада („паденија“) из раја.

Али прије него што ће тај „узрок“ детаљније приказати, пјесник у III пјевању слика Бога заузетог стварањем и уређивањем свијета („творитељном поезијом“) и намјером да све освијетли, да прогна мрачне масе, „мраке“. Затим се „води“ разговор између Бога и арханђела о простору кроз који Његош даје своју замисао о бесконачности простора. Тек након тога пјесник се враћа теми о узроцима (пада) душе из чистог духовног рајског стања. Тако овдје сазнајемо да је Сатана, један од бесмртних духова, наумио да се побуни против суверене, врховне власти божје, па је и Адаму (дакле човјеку), који је такође један од бесмртних духова, „почест обећао“, само да пређе на његову страну, да се побуни против Бога. У томе ће, дакле, бити узрок што је човјек изгубио рај.

У IV пјевању приказује се најприје покушај арханђела Михаила да одврати Сатану од побуне, да га наведе да „позна име свемогуће“ и истјера „таму из слијепа ума и злу завист из пакосне душе“ (ст. 36-37). Али Сатана чија је душа „благородном гордошћу заждена“ (ст. 47), неће да одустане од побуне, нити да се покори божјој врховној власти јер сматра да су сви духови некада били једнаки с Богом и да је божја свевласт неоправдана.

У пјевање приказује „бој“ између Сатаниних и божјих присталица. У том „боју“ Адам (човјек) је прва два дана учествовао на страни Сатане, али се трећег дана покајао и „признао име свемогуће“, што је изазвало протесте његових „војевода“ Неолопана, Разеца и Аскеле, дакле, славољубивих завојевача (Наполеона, Цезара и Александра Македонског). Сатана ипак продужује битку, а Бог, пошто су се изневјерила његова ишчекивања да се Сатана покаје и повуче, „најављује“ свој одлучујући удар, а осим тога и „спомиње“ да је већ због „неправде Сатанине душе“ настао пакао, који пјесник слика у (ст. 220-330). Послије описа пакла слиједи приказ „одлучујуће битке“, у којој је Сатана побијеђен, па заједно са својим „легионима“ отјеран у пакао.

У VI, завршном пјевању сазнајемо подробније за судбину Адамову, човјекову. Наиме, пошто се Адам, на вријеме повукао и покајао, Бог га не шаље у пакао, већ ради казне, ствара за њега, близу пакла, један „мали шар“,

земљу. Ту ће се човјек, који је сада већ за казну стављен у „окове блатне тјелесине“, док је раније био само чисти дух, мучити и испаштати своју непослушност. Бог му ипак удахњује и „малу искру љубави“, оставља му слободну вољу и моћ разликовања добра и зла. Али „спомен везе са Сатаном“ чешће ће плијенити човјека, борба правде и неправде бића са „.....свијем ужасом печатана на душу човјеку, да му ропство горчи и колебље.“ (ст.108-110).

Но, мада је кроз ове слике и алегорије речено све битно о судбини људској, пјесник ипак сада дозвољава да на земљи, која је већ означена као мјесто испаштања, буде поново рај, па у том рају Ева гријеша на библијски начин (једе плод са забрањеног дрвета). Затим се рађају и други гријехови по Библији (братоубиство Каиново), појављује се потоп, па идолопоклонство, да се на крају јави „божје слово“, божји син, Христос, који, наоружан правдом и просвијетљеношћу, сузбија злобу и тирјанство, а освјештава врлину (ст.267-270)

7. ИСТОРИЈСКА ОПРАВДАНОСТ ЊЕГОШЕВЕ КОСМОГОНИЈЕ

„Постање,, са историјског становишта је Његошу било познато као знање из историјских извора о астрономији и метеорологији још од древних народа, али и од античких филозофа као прве материјалистичке теорије о постанку свијета. Међутим, то му није поништило теолошке основе о „Постању“ у чему је био досљедан до краја живота.

Наиме,из ове кратке критике произилази да су стари Јевреји имали само рудиментарна знања из космогоније и метеорологије. Нема сумње идеја да се Земља налази у центру васионе, била је у старом и средњем вијеку усвојена од свих – изузимајући неколико питагорејаца или веома ријетке смјеле духове, као што је био Никола из Кузе (Nikolaus Cusanus). Без сумње, исто тако, теорија о звјезданом простору, која је приписивала извјесну материјалну реалност оном плавом своду који нам се чини да се простире изнад наших глава (а тај утисак дугујемо једној оптичкој обмани), та теорија била је заједничка свим примитивним астрономијама и надживјела их све до ренесансе заједно са кристалним сферама Птолемеја и његових сљедбеника. Али вјеровање у узрочну независност дана и Сунца открива, напротив, врло заостало, назадно стање науке. Такво вјеровање објашњава се, очигледно, тиме што стари Јевреји нису познавали улогу атмосфере у освјетљавању Земљине површине прије изласка Сунца. Чињеница да су они Земљу замишљали као неку равну погачу није им олакшавала рјешавање тог проблема.

Чудна прича о подвигу Јошуе, који је зауставио Сунце над Габаоном а Мјесец у Ајалонској долини, и то преко цијелог дана („Јошуина књига“, гл. X, XI i XII), показује, исто тако, самом својом наивношћу сасвим дјетињасто схватање небеских појава.

Таквим огрешењима о науку често су се чудили историчари или астрономи који су проучавали „Библију“, нарочито зато што је редакција првих књига „Библије“ („Пентатека“), започета најраније у IX вијеку прије нове ере, била завршена тек око 444. године, то јест у вријеме када је наука у неким земљама на Истоку била прилично развијена.

Извјесни религиозно настројени духови одатле су извукли аргумент за своје тврђење да је текст „Постања“ нека врста божанског повјерења учињеног једном изабраном народу који га је побожно сачувао не могавши, на несрећу, да потпуно схвати његов смисао. Та хипотеза спада у оне о којима се, очигледно, не може дискутовати у једној озбиљној књизи. Други су хтјели да у незнању које је „Библија“ открила виде једноставну посљедицу религиозног фанатизма Јевреја:

„Наука“– пише на примјер Хефер (Hoefer) у својој „Историји астрономије“ - „јесте заједничко дјело људског рода без расних разлика; али једна нација која је, као народ израиљски, забрањивала сваки интелектуални промет, сваку размјену свјетлости са осталим угледним нечистим нацијама, морала је неопходно, својом сопственом вољом, остати изван научног кретања.“

Ова строга критика садржи један дио истине, али је стварност ипак сложенија. Не треба заборавити, на првом мјесту, да је јеврејски народ био у старом вијеку народ сточара и замљорадника који су прилично мукотрпно живјели на највећим дијелом сиромашном земљишту. Усљед тога је њихов развитак увијек заостајао за развитком великих сусједних царстава у погледу занатства, поморске трговине, па и грађења споменика. Отуда нема ничег изненађујућег у том што је у научном погледу код њих дошло до одговарајућег заостајања.

Што се тиче секташтва религија старих Јевреја, оно се не може порећи, али воља старих Јевреја да буду изоловани, која се тиме манифестује, историјски се објашњава не некаквом расном гордошћу једног народа који је увијек био у заклону од страних утицаја, већ, напротив, схватљивом реакцијом против многих присилних и најчешће непријатних додира које је тај народ био принуђен да има с много моћнијим сусједима. Палестина је била стијешњена између Египта, с једне стране, и Асирије, с друге, и Јевреји су морали да издрже многобројне најезде, тако да су неколико вијекова прије наше ере почели и да се растурају међу стране народе. Под таквим условима религија је представљала битну националну везу, везу коју је иначе било тешко наметнути и којој је често пријетила опасност. Историја нас учи да је, прије него што је тријумфовао и од Јевреја био познат као и једини Бог, Јехова морао да издржи жестоке борбе против сусједних богова. Чак и у Соломоново вријеме, у једном раздобљу кад је политичко јединство убрзавало вјерско јединство, славни храм у Јерусалему настањиваше Астарте са својом пратњом од свештеника, једна тучана змија која је исцељивала од болести и уједа животиња отровница. Коњи и кола бога Баала улажаху свечано у њена предворја, ту посвећене дворкиње ткаху за њу

шаторе под којима оне у празничне дане примаху побожне људе; њене нарикаче тужаху смрт Тамуза – Адониса³“.

И тек послје једног или два вијека, на подстицај пророка, ралигија је завршила своје пречишћавање, и приврженост Хебреја своме Богу постала је заиста искључива и стала добијати све више фанатички карактер у вријеме кад су се почели јављати први симптоми месијанизма.

Само „Постање“ открива многобројне стране утицаје. Уколико се може анализирати њихово различито порјекло, оно садржи архаичне елементе који потичу из усмених предања у којима налазимо битне теме извјесних египатских⁴, вавилонских, феничанских⁵, па чак и персијских⁶ легенди.

То су они архаични елементи у којима се налазе најгрубље грешке у научном погледу. Што се тиче коначне редакције, она је била извршена у V вијеку прије нове ере, и то од стране свештеника месопотамског поријекла, а под непосредним утицајем Вавилона. Ови свештеници су, како изгледа, инсистирали на моћи Бога – трговца, инспиришући се новим, више монотеистичким верзијама о Мардуковом стварању свијета. Исто тако, они су се трудили да помоћу светих списа оправдају закон; тако су дошли на помисао да учине да Бог ради шест дана, послје којих долази један дан одмора, како би примјером самог Јехове озаконили седмичне вјерске обреде. Али – и у томе Хефер има потпуно право – редактори „Пентатеке“ мора да су систематски игнорисали највећи дио научних знања Вавилоњана, јер су ова у њиховим очима била исувише присно повезана са страним религијама, а нарочито са магијом. Посебно се у то вријеме астрономија готово није ни разликовала од астрологије, коју су пророци тако строго осуђивали⁷.

³ Maspero: *Histoire ancienne des peuples de l'Orient*, 1897.

⁴ И сама „Библија“ тврди: „Мојсије бјеше упућен у свуколику науку Египћана“.

⁵ Текст који се односи на Мардука, открива извјесне сличности између вавилонске приче и „Постања“. У наставку те исте приче помињу се потоп и барка слична Нојевој барци.

⁶ Понекад су ове теме увођене у разним епохама. То се лако могло показати, на примјер, за двије приче из „Постања“. Прва прича названа је *елохистичком*; она датира из протекле епохе у којој се стваралачка снага означавала само именом Елохим (у множини ова ријеч означава духове, скуп духова, што показује колико је идеја о једном једином Богу била још нејасна). Друга прича названа је *јеховистичком*, јер се у њој Бог већ назива именом Јехова, што значи онај који јесте. У тој причи опис Земље прије стварања биљака подсећа на Палестину љети, тако да је вјероватно она свој коначни облик добила послје доласка Јевреја у ту земљу.

⁷ Ево, на примјер, једне апострофе из „Библије“ у којој пророк Исаија савјетује Хебрејима да се чувају астрологије: „Почујте шта је Господ рекао за вас, кућо Израилља: Не идите за гријесима других народа и не бојте се знамења небеских као што их се неки народи плаше.“

8. ЊЕГОШЕВА КОСМОГОНИЈА У НОВОМ ВИЈЕКУ ДО НАШИХ ДАНА

„Постање“ и наука у новом вијеку потакло је нове бројне безбожне теорије у ширењу атеистичког погледа на свијет, али Његошеву космогонију нису суспендовале до наших дана.

Религије изведене из јудаизма преузеле су, за свој рачун, његову догматску непомирљивост, и то углавном у епохи ренесансе, кад је жестина класних борби пољуљала друштвене основе тих религија; и управо ослањајући се на ауторитет „Постања“, то јест у крајњој линији – ако се изузме која појединост – на ауторитет приче о Мардуковом стварању свијета, Конгрегација Индекса је 1616. године осудила Галилеја на одрицање (оног што је научно утврдио) и на прогонство.

У исто доба многи протестанти, кад се радило о нечему што се тиче „Постања“, нису били готово ништа мање непомирљиви него ли католици. На примјер: Меланхтон, Лутеров пријатељ и сарадник, повјерио је својим пријатељима узнемиреност коју у њему изазивају Коперникове теорије: „Требало би“ – говорио је он – „подстаћи власти да свим средствима којима располажу угуше то тако опасно и религији толико супротно учење“.⁸

И те осуде, што је сама црква, у моменту кад је предузела идеолошко освајање грчко-римског свијета, астрономске теорије „Постања“ без оклијевања употпунила и исправила теоријама Аристотела и Птолемеја – нису пале у заборав тако брзо и тако потпуно како би извјесни католици жељели да се у то вјерује.

Крајем XVII вијека Босие (Bossuet) је о том питању судио на основу декрета Конгрегације Индекса, и свог ученика, сина Луја XIV, учио да се Сунце креће око Земље: „Посматрајте“ – говорио му је – „Сунце! С каквом снагом оно прелази тај огромни пут који му је отворило Провиђење!“

Много година касније, на Ватиканском универзитету у Риму наставило се да се предају добре и здраве астрономске теорије које се приписују Мојсију, а прецизиране су захваљујући Аристотелу и Птолемеју.

Још и данас у разним државама Сјеверне Америке, а нарочито у држави Тенеси, протестантске секте доспијевају дотле да законом осуђују, као противну „Библији“, наставу Дарвинове теорије, а у Јужној Африци законодавне скупштине више држава забраниле су да се на територији тих држава изводи Фукоов оглед (који доказује да се Земља обрће око осе која пролази кроз њене полове) из разлога што:

⁸ Ову оцјену прештампао је Фај у својој књизи „О постанку свијета“. Фај, који је био убијеђени католик, трудио се на тај начин да умањи значај осуде Галилеја показујући да су се протестанти такође могли „преварити“. Касније, Џинс енглески научник протестантске вјере, пребацује католичкој цркви што је спалила на ломачи Ђордана Бруна... Ситне пакости сабраће из непријатељских табора!

„Безбожна теорија ротације Земље у противрјечности је с „Библијом“ и може послужити само ширењу атеистичких и большевичких идеја.“

Што се тиче католичке цркве, она се дуго трудила да сачува своје непомирљиве позиције. Рјешења Библијске комисије од 30. јуна 1909. године, иако су допуштала могућност слободнијег тумачења текста „Књиге постања“, ипак су поново тврдила да је „Мојсијева прича о стварању свијета историјска“ и да има основу у објективној реалности, гдје се поглавља те приче одвијају хронолошким редом.

Неки научници другог реда, као Бело (Belot) или опат Море (Moreux), поново су покушали да текст „Библије“ што боље ускладе с најновијим научним открићем. Њихове „теорије“, које су често саме себи противрјечне, у толикој су мјери разорене последњим резултатима добијеним у астрономији, да се више ни сами црквени оци не усуђују да их подржавају.

У нади да око католицизма јаче окупи научнике, врховни поглавар католичке цркве папа Пије XII није оклијевао да у свом говору одржаном 22. новембра 1951. пред Папском академијом напусти одбрану разних тврђења „Књиге постања“ с циљем да покуша да спаси једино идеју о стварању свијета, и прихватио је теорију белгијског каноника Леметра (Lemaitre) о ширењу васионе. То потпуно одрицање највиших црквених ауторитета од тврђења која су подржавана скоро двије хиљаде година, представља нечувену појаву у историји католичке цркве и представља једну лијепу побједу савремене науке. Али, као што ћемо видјети, борба је само пренијета на друго поље, а њена се жестина није при том нимало умањила.

Неколико вијекова касније Хришћани су спалили сва Демокритова дјела, од којих су преостали само одломци цитирани од других писаца, а против Епикура и његових присталица предузели су кампању клевета и увреда која се продужује још и данас (отуда потиче, уопште узев, погрдни смисао ријечи епикурејац). Антички материјализам добио је пресудни ударац. Што се тиче науке, она је од тада под утицајем цркве животарила и чак назадовала средњем вијеку (бар у хришћанским земљама).

Очигледно да је Његош познавао судбину Демокритових дјела и дјела епикурејаца па је у „Лучи микрокозми“ завапио на сав глас:

„Питагора и ти Епикуре
зли тирјани душе бесамртне...“

Види се да је за Његоша Бог логос „творитељ поезије“ тј. хармоније у васељени, а ми смо само ту његови гости „во вијек вијекова.“

Литература

- Крстов Поповић, Томо: 1910, *Јосиф Троповић, учитељ владике Рада*, „Босанска вила“.
- Вукмановић, Др. Саво: 1980, *Јосиф Троповић и Петар II Петровић Његош. Учитељ и ученик*, „Бока 12“, Херцег Нови.
- Комар, Горан: 2013, *Манастир Успења Пресвете Богородице на Савини код Херцег Новог*, Херцег Нови.
- Dorsey, G. A.: 1904, *Traditions of Skidi Pa Winee*, Boston.
- Стари завет*: 1930, Прва књига Мојсијева, која се зове „Постање“ (превео Ђура Даничић, Београд).
- Стари завет*: 1930, „Књига о Јову“ (у преводу Ђ. Даничића, Београд).
- Maspero: 1897, *Historie ancienne des peuples de l' Orient*.
- Кар, Лукреције: 1945, „*О природи ствари*“, преведено и обрађено у Загребу.
- Енгелс, Фридрих: 1947, *Лудвиг Фојербах и крај класичне њемачке филозофије*, Београд.
- Његош, Петар Други Петровић: 1975, *Горски вијенац*, “Веселин Маслеша”, Сарајево.
- Његош, Петар Други Петровић: 2006, *Луча Микрокозма*, “Новости” a.d., Београд.
- Ненадовић, Љубомир: 1981, *Писма из Италије*, Београд.

NJEGOŠ'S COSMOGONY

The paper presents Njegoš's cosmogony as the poetics of natural philosophy with special reference to his religious-philosophical poem "The Light of Microcosm" (Luča mikrokozma). Following the Introduction we briefly reflect on the biography of this great Serbian poet, Petar II Petrović Njegoš, because his work is "connected with life." Then we touch upon his dedications to his role models who had a crucial influence on his world view as well as upon the foundation of his cosmogony "encompassed by human knowledge."

Njegoš's advancement through his creative work and self-education formed his monotheistic cosmogony. However, Njegoš's poetic cosmogony is meticulously articulated in his unparalleled work titled "The Light of Microcosm" through its six chapters mirroring the model of the six days of the world creation.

"Heavenly fields" of Njegoš's "The Light of Microcosm" are deeply rooted in multi-disciplinary theories of geocentric and heliocentric system of the universe. Already in "The Mountain Wreath" Njegoš announced his cosmic vision of "the earth moaning while the heavens are silent." Having matured in "The Light of Microcosm" Njegoš spoke "out loud." He introduced a model of five mobile and six immobile heavens or "heavenly fields", the venues of "incessant struggle", while the seventh heaven is ruled by Demiurge of the world and life as in Plato's "The soul of everything." Plato's pre-Christian Demiurge of creation of the world is Njegoš's God who dwells and rules in this immobile seventh heaven. Njegoš's model of the cosmic order of things has a stronghold in Ptolemy's geocentric system of epicycles. Njegoš's cosmogony resembles the Old Testament book of Ezekiel with regards to the unity of God's Great Plan. Namely, Ezekiel sees the universe as the four wheels of the "chrysolite colour" moving eternally within each other. Only the Creator of all things visible and invisible, ie. God, does not disturb the harmony even for our sins.

In his cosmogony, Njegoš draws on the "Revelation" of the apostle and evangelist John, whereby only a beast or a man may disturb the movement of the universe. As a result, above our heads the sky will close, like a book, and we will sink into eternal darkness. Likewise, Njegoš, in "The Light of Microcosm" follows the "incessant struggle" between good and evil, led by celestial forces - God and Satan.

At the end of this paper and instead of the conclusion we will briefly explain the historical and scientific justification of Njegoš's cosmogony in general, and not only through the work of "The Light of Microcosm".

Key words: Astronomy in literature, Njegoš, cosmogony, "heavenly fields", "The Light of Microcosm" (Luča mikrokozma)